

19.8.2025

EOAK/2387/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

SAKON MUUNTORANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO JA MAHDOLLISUUS SAKON MAKSAMISEEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kantelussaan Vantaan vankilan toimintaa sakon muuntorangaistusta täytäntöön pantaessa.

Kantelijan mukaan hänelle oli muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjaa tuotaessa ilmoitettu virheellisesti, että sakkoa ei voinut enää maksaa. Kantelijan mukaan täytäntöönpanokirjan tiedoksiannon yhteydessä hänelle ei ollut annettu myöskään täytäntöönpanokirjaa tai sen kopiota. Kantelijan mukaan tiedoksi annettu täytäntöönpanokirja oli ollut myös puutteellinen, ja siitä oli puuttunut yksi sen kolmesta sivusta. Kantelun mukaan viikko muuntorangaistuksen tiedoksiannon jälkeen notaari oli saapunut hänen selliinsä ilmoittamaan, että sakon maksuaika oli kulunut umpeen ja sakko oli muunnettu vankeudeksi.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys Vantaan vankilan rikosseuraamusesimieheltä, apulaisjohtajalta ja yksikönpäälliköltä sekä Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön yksikönpäälliköltä. Kantelun johdosta on hankittu lausunto Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksiköltä.

Oikeusyksikölle lähetetyssä selvitys- ja lausuntopyynnössä pyydettiin kantelijan esittämien väitteiden lisäksi ottamaan yleisemmällä tasolla kantaa siihen, miten sakon muuntorangaistusten täytäntöönpano on käytännössä järjestetty, miten täytäntöönpanoyksikköä ja vankilaa on ohjeistettu asiassa toimimaan, ja mitkä ovat täytäntöönpanoyksikön ja mitkä vankilan tehtävät. Edellä todetun lisäksi pyydettiin ottamaan lisäksi kantaa seuraaviin asioihin.

1. Selvityksestä ilmenee, että kantelijalle on 11.9.2023 annettu vankilassa tiedoksi muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirja. Tuleeko vangille tiedoksiannon yhteydessä antaa kopio kyseisestä asiakirjasta? Onko henkilökuntaa ohjeistettu siitä, miten heidän on merkittävä nimensä ja sen selvitys asiakirjaa tiedoksi annettaessa? Saadun selvityksen mukaan vankila ei ollut pystynyt selvittämään asiakirjan allekirjoittaneiden virkamiesten nimiä.

2. Millä tavalla vangille saatetaan tiedoksi mahdollisuus sakkojen maksamiseen ja se, mihin mennessä sakko on mahdollista maksaa? Kenen tehtävä kyseisistä asioista kertominen?

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 2 luvun 7 §:ssä säädetään sakon maksamisesta vankilassa seuraavaa.

Kun sakon muuntorangaistukseen tuomittu saapuu vankilaan suorittamaan muuntorangaistusta, hänelle varataan viisi seuraavaa arkipäivää aikaa sakon maksamiseen.

Jos vankilassa olevalle vangille tulee suoritettavaksi muuntorangaistus tai vankilaan tulevalle vangilla on suoritettavana muun rangaistuksen lisäksi muuntorangaistus, hänelle varataan viisi muuntorangaistuksen tiedoksiantoa tai vankilaan saapumista seuraavaa arkipäivää aikaa sakon maksamiseen ennen muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista. Maksuaikaa ei kuitenkaan varata niin pitkäksi ajaksi, että muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa ei voitaisi aloittaa ennen vangin vapautumista vankilasta.

Muuntorangaistus raukeaa, jos muuntorangaistukseen tuomittu maksaa 1 tai 2 momentissa tarkoitetussa ajassa sakkojen rahamäärän kokonaisuudessaan. Jos täytäntöön pantavana on useita muuntorangaistuksia, tuomitulla on oikeus maksaa sakkonsa yhdenkin muuntorangaistuksen osalta, jolloin tämä muuntorangaistus raukeaa.

Tutkintavankeuslain (768/2005) mukaiseen tutkintavankiin sovelletaan tämän pykälän säännöksiä sakon maksamisesta.

Valtioneuvoston vankeudesta antaman asetuksen (vankeusasetus) 13 §:ssä säädetään sakon muuntorangaistuksen suorittamisesta seuraavaa.

Sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevalle on selvitettävä hänen oikeutensa sakon maksamiseen viiden arkipäivän kuluessa. Ellei maksetun sakkorangaistuksen lisäksi täytäntöön pantavana ole muuta rangaistusta eikä tuomittu ole vangittuna muusta syystä, vanki on vapautettava heti, kun on varmistunut, että sakko on maksettu.

Valtioneuvoston tutkintavankeudesta antaman asetuksen (tutkintavankeusasetus) 1 §:n 2 momentissa säädetään soveltamisalasta seuraavaa.

Tutkintavankiin, joka suorittaa samalla vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta, sovelletaan, mitä 16, 17 ja 21 §:ssä säädetään. Muutoin tällaisen tutkintavangin kohtelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (548/2015) säädetään.

Hallintolain 54 §:ssä säädetään tiedoksiantovelvollisuudesta seuraavaa.

Viranomaisen on annettava tekemänsä päätös viipymättä tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla. Viranomaisen on annettava tiedoksi myös sellainen päätös, johon liittyy muutoksenhakukielto.

Viranomaisen on huolehdittava asian käsittelyn kuluessa ilmoituksen, kutsun tai muun asian käsittelyyn vaikuttavan asiakirjan tiedoksi antamisesta.

Asiakirja annetaan tiedoksi alkuperäisenä tai jäljennöksenä. Jos tiedoksi annettavaan asiakirjaan on liitetty asian käsittelyssä kertyneitä asiakirjoja, joita ei voida luovuttaa vastaanottajalle, viranomaisen on varattava tälle tilaisuus tutustua asiakirjoihin viranomaisen tai haastemiehen luona. Tiedoksiannon yhteydessä on ilmoitettava, missä ja mihin saakka asiakirjoja pidetään nähtävillä.

Hallintolain 60 §:ssä säädetään todisteellisesta tiedoksiannosta seuraavaa.

Tiedoksianto on toimitettava postitse saantitodistusta vastaan, jos se koskee velvoittavaa päätöstä, jonka tiedoksisaannista alkaa kulua muutoksenhaku-aika tai muu vastaanottajan oikeuteen vaikuttava määräaika. Saantitodistusta voidaan käyttää myös, jos se on muusta syystä tarpeen asianosaisen oikeuksien turvaamiseksi. Saantitodistuksesta on käytävä ilmi tiedoksiannon toimittaja ja vastaanottaja sekä tiedoksisaannin ajankohta.

Asiakirja voidaan myös luovuttaa tiedoksiannon vastaanottajalle tai tämän edustajalle. Tiedoksiannosta on tällöin laadittava kirjallinen todistus, josta on käytävä ilmi tiedoksiannon toimittaja ja vastaanottaja sekä tiedoksiannon ajankohta.

Jos viranomaisen katsoo siihen olevan aihetta, tiedoksianto voidaan toimittaa haastetiedoksiannona. Haastetiedoksiannosta on soveltuvin osin voimassa, mitä siitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Haastetiedoksiannon voi toimittaa myös valtion, hyvinvointialueen tai kunnan viranomaisen palveluksessa oleva virkamies tai viranhaltija, joka eri määräyksellä on oikeutettu toimittamaan haastetiedoksiantoja viranomaisen toimialaan kuuluvassa asiassa. Haastetiedoksiannon toimittajan esteellisyyteen sovelletaan tämän lain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

3.2 Saatu selvitys

Vankilan apulaisjohtajan selvityksen mukaan asiakastietojärjestelmästä on saatavilla asiakirja, jossa on kolme sivua ja siitä löytyy vangin, tiedoksi antajan ja todistajan nimikirjoitukset. Allekirjoitusten perusteella voidaan todeta, että asiakirjat oli toimitettu kantelijalle. Jälkikäteen ei ole pystytty selvittämään sen antaneiden virkamiesten henkilöllisyyttä.

Edellä mainitun tiedoksiannon jälkeen vankila ei ole toimija asiassa, muutoin kuin sakon muuntorangaistuksen täytäntöön panijana. Tiedoksiantolomake skannataan asiakastietojärjestelmään ja täytäntöönpanoyksikkö, jossa notaarit työskentelevät, vastaavat asian jatkokäsittelystä. Täytäntöönpanoyksikkö ei sijaitse Vantaan vankilassa eikä kyseisenä ajankohtana vankilassa työskennellyt notaaria. Ainoa mahdollinen yhteydenotto asian tiimoilta on voinut olla osaston vartija, joka on saattanut ilmoittaa vangille, että kantelijan vankilaatu on muuttunut sakkovangiksi. Tästä asiasta ei anneta erillistä tiedoksiantoa. Kyseisellä vartijalla ei ole voinut olla tietoa aikaisemmasta tiedoksiannosta tai sakon muuntoon liittyvistä asioista, ja näin ollen hän ei ole voinut oikaista tai vaikuttaa asioiden etenemiseen kantelijan väittämällä tavalla.

Vankilan yksikönpäällikön selvityksen mukaan vankilassa rikosseuraamusesimiehet antavat sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjat tiedoksi vangille. Tiedoksiannon yhteydessä täytäntöönpanoasiakirjoista annetaan kopio vangille ja rikosseuraamusesimies kertoo sakon viimeisen maksupäivän, joka on viisi arkipäivää tiedoksiannosta.

Henkilökuntaa on ohjeistettu, että kaikkiin vangin asiointilomakkeisiin ja tiedoksiantoihin, joka vaatii allekirjoituksen, tulee laittaa nimenselvennys. Tämän takia on johdolle, rikosseuraamustyöntekijöille, rikosseuraamustyöntekijöille ja erityisohjaajille hankittu leimasin, josta voidaan todeta vankila, nimi ja asema asioiden myöhempää selvittelyä varten.

Sakon viimeinen maksuaika merkitään asiakastietojärjestelmään täytäntöönpanoyksikön toimesta. Kantelijan tapauksessa sakon muuntorangaistus oli annettu kantelijalle tiedoksi 11.9.2023 ja asiakastietojärjestelmästä löytyy merkintä, että viimeinen maksupäivä oli ollut 18.9.2023 mennessä. Sakon muuntorangaistus oli pantu täytäntöön 19.9.2023.

Selvityksen mukaan asiaa uudelleen selvitetessä selvisi, että sakon muuntorangaistusasiakirjat oli antanut kantelijalle tiedoksi rikosseuraamusesimies. Hän muistaa antaneensa kaikki asiakirjat tiedoksi, mutta nimenselvennys on jäänyt tekemättä. Vankila neuvoo esimiehiä nimenselvennyksen tarpeellisuudesta asiakirjoissa ja vastauslomakkeissa.

Rikosseuraamusesimiehen selvityksen mukaan sakko on annettu kantelijalle tiedoksi 11.9.2023 hänen asuessaan osastolla 42. Tämän jälkeen asiakirjat on skannattu kantelijan tietoihin vankitietojärjestelmään. Rikosseuraamusesimiehen mukaan hän ei voi millään muistaa vuodentakaisia asioita tarkasti, koska tiedoksiantoja on vuoden aikana monia satoja. Selvityksen mukaan kaikki paperit on annettu tiedoksi, mitkä tietojärjestelmään on skannattu. Nimenselvennyksen puuttuminen tiedoksiannosta on johtunut siitä, että tiedoksiannon kuittauskohta on niin ahdas, että on hyvä, kun nimen saa kirjoitettua.

Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön selvityksen mukaan se vastaa sakon muuntorangaistuksen muodollisesta täytäntöönpanosta. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon tehtävät ovat jaettu täytäntöönpanoyksikölle ja vankilalle. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoprosessissa on tilannekohtaisia eroavaisuuksia. Pelkkää sakon muuntorangaistusta suorittavan henkilön kohdalla prosessi poikkeaa siitä, miten se on järjestetty, jos henkilö on jo muusta syystä vankilassa ja hänelle tämän jälkeen tulee sakon muuntorangaistus suoritettavaksi. Henkilö voi olla jo muusta syystä vankilassa esimerkiksi tutkintavankeuden tai suorittamansa vankeusrangaistuksen takia. Koska nyt tapauksessa henkilö on ollut jo muusta syystä vankilassa, tässä selvityksessä kuvataan erityisesti kyseistä prosessia täytäntöönpanoyksikön näkökulmasta.

Jos henkilö on jo muusta syystä vankilassa, sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoprosessi käynnistyy Oikeusrekisterikeskuksen lähettämällä sakon täytäntöönpanokirjalla. Oikeusrekisterikeskus lähettää täytäntöönpanokirjan täytäntöönpanoyksikön virastosähköpostiin. Kun täytäntöönpanoyksikkö on vastaanottanut sakon täytäntöönpanokirjan, täytäntöönpanoyksikön täytäntöönpanosihteeri kirjaa sakon Rikosseuraamuslaitoksen asiakastietojärjestelmään. Tämän jälkeen täytäntöönpanoyksikön notaari tarkastaa tietojärjestelmässä sakon täytäntöönpanokelpoisuuden.

Kun sakko on tarkastettu, täytäntöönpanoyksikön virkamies lähettää sakon täytäntöönpanokirjan sähköpostilla tiedoksi annettavaksi vankilalle. Vankilan henkilökunta antaa sakon täytäntöönpanokirjan tiedoksi vangille. Sakon täytäntöönpanokirjalle merkitään päivä, jolloin tiedoksianto on vankilassa tehty, sekä tiedoksi antajan ja vangin allekirjoitukset.

Kun vankilan henkilökunta on antanut sakon täytäntöönpanokirjan vangille tiedoksi, liittävät he tiedoksiantomerkinnoin varustetun täytäntöönpanokirjan asiakastietojärjestelmään. Tämän lisäksi vankilan henkilökunta merkitsee järjestelmään, että tiedoksianto on suoritettu, ja tiedoksiannon päivämäärän.

Kun vankilan henkilökunta on tehnyt edellä kuvatut toimet, täytäntöönpanoyksikön virkamies kirjaa sakolle maksuajan asiakastietojärjestelmässä. Niin sanotun lisäsakon, eli sakon, jonka perusteella henkilö ei ole tullut vankilaan, maksuaika on viisi tiedoksiannon jälkeistä arkipäivää. Sakolle varataan maksuaika, vaikka vanki ilmoittaisi tiedoksiannon yhteydessä haluavansa suorittaa sakon muuntorangaistuksen tai ettei hän halua maksuaikaa.

Täytäntöönpanoyksikön virkamiehet eivät ole kontaktissa vankien kanssa. Täytäntöönpanoyksikön virkamiehet eivät toisin sanoen tee lähityötä, vaan täytäntöönpanoyksikölle kuuluvat virkatehtävät koskien myös sakon muuntorangaistusprosessia tehdään sähköisesti asiakastietojärjestelmässä. Näin ollen maksuajan kirjaamisen jälkeen vankilan henkilökunnan tehtäviin kuuluu saattaa vangille tiedoksi mahdollisuus sakkojen maksamiseen ja tieto maksuajasta. Vankilan henkilökunta näkee asiakastietojärjestelmästä, että henkilöllä on sakko maksuajalla, sekä maksuajan päättymispäivän. Maksuajan merkitsemisen jälkeen asiakastietojärjestelmän henkilöinfoon ja sinettiin nousee tieto, että henkilöllä on sakko maksuajalla. Maksuajan päättymispäivä näkyy sakkoseuraamukselta, johon maksuaika on kirjattu täytäntöönpanoyksikön virkamiehen toimesta.

Vankiloiden täytäntöönpanon yhdyshenkilöistä luovuttiin Rikosseuraamuslaitoksen vuoden 2022 organisaatiouudistuksen yhteydessä. Siihen asti osassa vankiloista täytäntöönpanoyksikön henkilökunta vastasi tiedoksiantojen hoitamisesta ja osassa taas oli yhdyshenkilö näitä tehtäviä varten. Organisaatio uudistuksen yhteydessä tiedoksiantotehtävät ja muutamat muut operatiiviset tehtävät siirrettiin kaikkialla vankiloiden tehtäväksi valtakunnallisen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi. Pääosin nämä tehtävät on osoitettu vankiloissa työskenteleville assistenteille, joista osa on entisiä yhdyshenkilöitä.

Vanki voi maksaa sakon haluamanaan aikana maksuajan kuluessa. Vankila ottaa maksun vastaan, kirjaa maksusuorituksen asiakastietojärjestelmään ja toimittaa maksusta todistuksen Oikeusrekisterikeskukselle. Maksuajan kuluttua umpeen täytäntöönpanoyksikön virkamies tarkistaa asiakastietojärjestelmästä, onko sakko merkitty vankilan henkilökunnan toimesta maksetuksi vai pannaanko muuntorangaistus täytäntöön.

Mikäli sakkoa ei ole maksettu, sakko pannaan täytäntöön ja Oikeusrekisterikeskukselle lähetetään vastaanottotodistus sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanosta. Tämän jälkeen täytäntöönpanoyksikkö tekee vangille rangaistusaikapäätöksen, jonka vankilan henkilökunta antaa vangille tiedoksi oikaisuvaatimusosoituksen kanssa. Kun vangin vapautumispäivämäärä lähestyy, täytäntöönpanoyksikkö tekee asiakastietojärjestelmässä hallinnolliset vapauttamistoimet. Vankila tulostaa vangille vapautumisasiakirjan ja vapauttaa hänet.

Täytäntöönpanoyksiköllä on prosessikaaviot sekä työohjeet koskien sakon muuntorangaistusprosessia. Muuta tuomiota suorittavalle vangille tulevaa muuntorangaistusta koskevan prosessikaavion mukaan vankilan tehtävä on tulostaa vangille maksuohje sen jälkeen, kun vankilan on antanut muuntorangaistuksen tiedoksi vangille ja täytäntöönpanoyksikkö on laskenut sille viiden arkipäivän maksuajan. Maksuohje on tulostettavissa asiakastietojärjestelmästä samanlaisena jokaiseen laitokseen.

Yksikönpäällikön käsityksen mukaan sakon voi maksaa myös suoraan Oikeusrekisterikeskuksen tilille. Ainakin tilanteissa, joissa ulkopuolinen henkilö maksaa sakon, hän voi maksaa sen suoraan Oikeusrekisterikeskukselle ja tällöin maksutapahtuman kuitti on katsottu riittäväksi todisteeksi maksusuorituksesta, jos asiaa ei voida maksuhetkellä varmistaa suoraan Oikeusrekisterikeskuksesta.

Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikön mukaan asiakastietojärjestelmän kirjausten perusteella kantelija on saapunut Vantaan vankilaan tutkintavankeuden toimeenpanoa varten 6.9.2023. Hänen vankistatuksensa on muuttunut kirjausten mukaan 19.9.–3.10.2023 siten, että hän on ollut sekä tutkintavankina että sakon muuntorangaistusta suorittavana. Sittemmin 4.10.2023 alkaen hän oli tutkintavankina.

Asiakastietojärjestelmän kirjausten mukaan kantelija oli saanut sakon muuntorangaistuksen tiedoksi 11.9.2023 henkilökohtaisesti. Kirjauksista ei ilmene täytäntöönpanokirjan tiedoksi antaneen virkamiehen nimeä taikka muita tietoja, kuten esimerkiksi yksikköä, josta tiedoksianto on tehty. Tietojärjestelmään on kirjattu kuitenkin seuraavasti: ”Haluaako maksaa sakot? Kyllä”. Sakon maksuajan on kirjattu päättyvän 18.9.2023.

Koska kantelija ei ollut maksanut sakkoja, on sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano alkanut seuraavana päivänä 19.9.2023 päättyen kantelijalle tehdyn rangaistusaikapäätöksen mukaisesti 30.9.2023. Rotissa aiemmin mainitut vankistatusta koskevat kirjaukset ovat siten ristiriitaisia rangaistusaikapäätöksen kanssa sen osalta, milloin sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpano oli päättynyt.

Asiassa on nyttemmin saatu selvitettyä sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjan kantelijalle tiedoksi antanut virkamies. Saadun selvityksen mukaan kyse on ollut vankilan rikosseuraamusesimiehestä. Kyseisen rikosseuraamusesimiehen antamassa selvityksessä ei ole otettu kantaa siihen, oliko kantelijalle kerrottu sakon maksamista koskevasta mahdollisuudesta tai mitä keskustelua asiaan mahdollisesti liittyi. Kantelijan mukaan hänelle oli kysyessään kerrottu, ettei sakkoa olisi mahdollista lainkaan maksaa.

Tutkintavankeusasetuksen 1 §:n 2 momentin mukaan tutkintavankiin, joka suorittaa samalla vankeusrangaistusta tai sakon muuntorangaistusta, sovelletaan 16, 17 ja 21 §:ssä säädettyä lukuun ottamatta soveltuvin osin, mitä vankeusasetuksessa säädetään. Vankeusasetuksen 13 §:n mukaan sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevalle on selvítettävä hänen oikeutensa sakon maksamiseen viiden arkipäivän kuluessa. Kyse on siten Rikosseuraamuslaitokselle asetetusta velvollisuudesta ja (tutkinta)vangin oikeudesta maksaa sakko ja saada siitä tieto. Siitä, kuuluuko tämä tehtävä vankilalle, johon vanki on passitettu suorittamaan muuntorangaistusta taikka jossa vanki jo on, vai täytäntöönpanoyksikölle, joka vastaa muuntorangaistuksen muodollisesta täytäntöönpanosta, ei ole säännöksiä taikka oikeusyksikön käsityksen mukaan myöskään valtakunnallista – ainakaan virallista – ohjeistusta.

Oikeusyksikkö toteaa, että toimintatapojen ja yksiköiden roolien tulee olla selkeitä ja siten tarkoituksenmukaisia, että vangin oikeus sakkojen maksamiseen vankilassa tosiasiallisesti toteutuu ja myös vanki on henkilökunnan lisäksi tietoinen siitä, miten hänen tulee edetä halutessaan maksaa sakkonsa. Täytäntöönpanoyksikkö on selvityksessään katsonut, että on vankilan vastuulla tiedottaa vankia oikeudesta sakkojen maksamiseen. Tätä ei ole kiistetty Vantaan vankilan selvityksessä, jossa todetaan, että rikosseuraamusesimiehet antavat sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjat tiedoksi vangeille ja kertovat tiedoksiannon yhteydessä sakon viimeisen maksupäivän. Myös Vantaan vankilan käsitys on siten ollut se, että kantelijan tiedottaminen oikeudestaan sakon maksamiseen on ollut vankilan tehtävä eikä tehtävien jakautumiseen vankilan ja täytäntöönpanoyksikön välillä ole siten sinällään liittynyt epäselvyyttä. Selvityksistä ei ilmene, että tehtävien jakautuminen perustuisi valtakunnallisiin ohjeistuksiin, vaan kyse vaikuttaa pikemminkin olevan nyttemmin vakiintuneesta käytännöstä.

Käsillä olevassa tapauksessa on aiemmin todetusti jäänyt epäselväksi, mitä kantelijan kanssa on mahdollisesti keskusteltu sakon maksamisesta. Koska tietojärjestelmään on tehty kirjaus siitä, että kantelija on halunnut maksaa sakon, on hän siten ainakin ilmaissut halunsa sakon maksamiseen. Tiedossa ei ole, onko hän oma-aloitteisesti puhunut sakon maksamisesta vai onko hänelle kerrottu sakon maksamisesta. Mikäli kantelijalle oli kerrottu kantelussa todetulla tavalla, ettei mahdollisuutta sakon maksamiseen ollut, on asiassa yksiselitteisesti menetelty virheellisesti vankeuslain 2 luvun 7 §:ssä säädetyn valossa.

Sen lisäksi, että vankila ei ole ilmeisesti ajan kulumisen vuoksi voinut ottaa kantaa tiedoksiäntoa koskevaan tilanteeseen edellä todetuilta osin, ei selvityksestä myöskään ilmene tarkemmin sitä, miten vangin oikeudesta sakon maksamiseen yleisellä tasolla kerrotaan vangeille.

Rikosseuraamuslaitos on antanut vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisesta ja rangaistusajan suunnittelusta menettelytapaohjeen (2/400/2020), mutta menettelytapaohjeessa ei ole otettu kantaa varsinaiseen sakon maksamiseen liittyviin seikkoihin, kuten siihen, miten vangille tulisi kertoa oikeudesta sakon maksamiseen tai kenen tehtäväksi asiasta kertominen kuuluu. Mahdollista on, että vankiloiden ja jopa saman vankilan eri virkamiesten välillä voi olla erilaisia käytäntöjä tältä osin, mikäli asiasta ei ole ohjeistettu myöskään yksiköiden sisällä tarkemmin.

Oikeusyksikön näkemyksen mukaan vankilan rikosseuraamusesimiehen olisi joka tapauksessa lähtökohtaisesti tullut selvittää kantelijalle edellä mainitun pykälän mukainen oikeutensa sakon maksamiseen, kun hän antoi kantelijalle tiedoksi muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjan. Vangille tulisi tässä yhteydessä myös kertoa selvästi, miten sakon voi käytännössä maksaa ja milloin maksuaika päättyy, eli miten toimimalla hänen on mahdollista maksaa sakkonsa siten, että muuntorangaistuksen täytäntöönpano raukeaa ennen täytäntöönpanon aloittamista.

Oikeusyksikön näkemyksen mukaan olisi myös hyvä, mikäli tieto siitä, että vangille on kerrottu oikeudesta sakon maksamiseen, kirjattaisiin asiakastietojärjestelmään. Näin myös myöhemmin olisi mahdollista saada selville, sekä vangin että virkamiehen oikeusturvan näkökulmasta, onko vangille selvitetty oikeutensa sakon maksamiseen vankeusasetuksen 13 §:ssä edellytetyksi.

Vangin oikeudesta sakon maksamiseen on kyse mm. vangin oikeusturvan näkökulmasta sen luonteisesta asiasta, että asiassa on syytä pohtia tarvetta ohjeistaa valtakunnallisesti yhdenmukaisten toimintatapojen muodostamiseksi ja mahdollisten epäselvyyksien ennaltaehkäisemiseksi muun ohella siitä, kenen tehtävänä on kertoa vangille oikeudestaan sakon maksamiseen ja miten tämä käytännössä tapahtuu. Oikeusyksikön normiohjaustiimissä on päivitettävänä edellä mainittu menettelytapaohje. Tässä asiassa ilmenneet seikat huomioidaan menettelytapaohjeen päivitystyön yhteydessä sen tarkemmaksi arvioimiseksi ja selvittämiseksi, onko valtakunnalliselle ohjeistukselle tarvetta. Lausunto saatetaan tässä tarkoituksessa tiedoksi normiohjaustiimille.

Kantelija on arvostellut myös täytäntöönpanokirjan tiedoksiantoon liittyviä seikkoja tuoden esiin, että hänelle ei annettu täytäntöönpanokirjaa kokonaisuudessaan tiedoksi, vaan siitä puuttui sivuja. Lisäksi hän ei saanut asiakirjaa itselleen taikka kopiota siitä. Rikosseuraamusesimies, joka täytäntöönpanokirjan kantelijalle antoi tiedoksi, ei ole muistanut selvitystä antaessaan tarkasti kantelussa yksilöityjä tapahtumia. Selvityksessä kiistetään kuitenkin se, että asiakirjoja ei olisi annettu tiedoksi kokonaisuudessaan. Selvityksessä ei oteta kantaa siihen, saiko kantelija kopion asiakirjoista. Vantaan vankilan yksikönpäällikön antaman selvityksen perusteella tiedoksi annettavista asiakirjoista tulee antaa vangille kopio.

Kantelija oli vaatinut oikaisua hänelle sakon muuntorangaistuksesta 30.9.2023 tehtyyn rangaistusaikapäätökseen. Hän lähetti tässä yhteydessä oikaisuvaatimuksensa liitteenä täytäntöönpanokirjan. Kantelija on kirjannut täytäntöönpanokirjaan saaneensa sen itselleen vasta 25.9.2023, vaikka tiedoksianto oli tehty jo 11.9.2023. Kyseisen oikaisuvaatimuksen liitteenä on toimitettu täytäntöönpanokirjasta kaksi ensimmäistä sivua kolmesta.

Oikeusyksikköön toimitetut asiakirjat viittaavat siten siihen, että kantelijalle oli annettu kertomansa mukaisesti täytäntöönpanokirja tiedoksi siten, että siinä on ollut kaksi sivua eikä asiakirjaa ollut annettu hänelle tiedoksiannon yhteydessä. Vaikka rikosseuraamusesimies on katsonut selvityksessään, että täytäntöönpanokirja oli annettu kantelijalle kokonaisuudessaan tiedoksi, ei hän ole muistanut tapahtumia enää tarkasti. Selvityksessä ei ole otettu myöskään kantaa siihen, oliko kantelija saanut itselleen kopion tiedoksi annetusta täytäntöönpanokirjasta tiedoksiantohetkellä.

Oikeusyksikkö pitää kokonaisuudessaan mahdollisena, että täytäntöönpanokirjan tiedoksianto oli edennyt kantelijan kuvaamalla tavalla eli siten, että täytäntöönpanokirjaa ei annettu hänelle kokonaisuudessaan tiedoksi eikä hän saanut siitä kopiota.

Kuten selvityksestä ilmenee, on sakon täytäntöönpanokirjan tiedoksiantoa koskeviin merkintöihin jäänyt kirjaamatta tiedoksi antajan nimenselvennys. Tämä on johtunut rikosseuraamusesimiehen selvityksen mukaan varsinaisen kirjauskohdan puutteellisesta tilasta. Oikeusyksikön tiedossa ei ole, että Rikosseuraamuslaitoksessa olisi yleistä ohjeistusta tiedoksi antamiseen liittyen. Asiaa on kuitenkin ohjeistettu ainakin Vantaan vankilassa erikseen ja henkilöstölle hankittu leimasimia, joista voidaan todeta tiedoksi antajan riittävät yksilöintitiedot. Ohjeistusta tullaan edelleen antamaan vankilassa.

Oikeusyksikkö toteaa olevan selvää, että tiedoksiannon yhteydessä tulee ilmetä selvästi tieto siitä, kuka tiedoksiannon on tehnyt. Kyse lienee lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisemmin paikallisesti esihenkilötyössä tehtävällä ohjeistamisella kuin esimerkiksi valtakunnallisella ohjeella ratkaistavissa olevasta asiasta. Asiassa vaikuttaa siltä, että sakon täytäntöönpanokirjan tiedoksi antamisessa ei ole ainakaan kaikilta osin menetelty asianmukaisesti ja vankilan johdon antamien ohjeistusten mukaisesti, esimerkiksi kopion antamisen osalta. Sen lisäksi myös, että tiedoksi antajaa koskevat tiedot ilmenevät itse tiedoksi annettavasta asiakirjasta, tulisi tietojen ilmetä oikeusyksikön näkemyksen mukaan myös asiakastietojärjestelmästä. Nyt näin ei ole ollut. Täytäntöönpanoyksikön selvityksen perusteella on vankilan tehtävä kirjata tiedoksianto koskevat tiedot järjestelmään. Kantelijan kohdalla kirjauksista ilmeni tiedoksiantopäivä sekä tiedoksiantotapa ("henkilökohtaisesti"), mutta ei tiedoksi antajaa.

Oikeusyksikkö saattaa edellä mainitun tiedoksiannossa noudatettavasta menettelystä Vantaan vankilan tietoon. Siltä osin kuin kantelija on arvostellut "notaarin" epäasialliseksi katsomaansa käytöstä ilmoitettaessa muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisesta, on kyse ilmeisesti ollut Vantaan vankilan virkamiehestä. Selvitystä asiaan ei ole toimitettu tältä osin. Arvostelu on ollut yksilöimätöntä sekä osin myös asiatonta. Asia ei anna tältä osin oikeusyksikölle aihetta toimenpiteisiin.

3.3 Kannanotto

3.3.1 Sakon muuntorangaistuksen tiedoksi antaminen

Oikeusrekisterikeskuksen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoasiakirjan ensimmäisenä sivuna on lähete muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjalle ja siihen on merkitty todistus päätöksen tiedoksiannosta 11.9.2023 sisältäen kantelijan, tiedoksi antajan ja todistajan allekirjoitukset. Varsinainen sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirja on kahdella viimeisellä sivulla, joissa on Helsingin käräjäoikeuden päätös muunnettavina olleiden 50 päiväsakon muuntamisesta 12 päiväksi vankeutta ja muunnetut sakot, eli Helsingin käräjäoikeuden kantelijalle tuomitsema 50 päiväsakkoa.

Hallintolain mukaan päätöksen tiedoksi antaminen tarkoittaa sitä, että kyseinen asiakirja annetaan sen yhteydessä asianosaiselle. Käsitykseni mukaan kantelijalle on tiedoksiannon yhteydessä tullut antaa Oikeusrekisterikeskuksen lähettämä muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirja tai sen jäljennös kokonaisuudessaan.

Kantelussa ja saadussa selvityksessä kerrotaan osittain eri tavalla siitä, annettiinko kantelijalle tiedoksiannon yhteydessä oma kappale kyseisestä asiakirjasta. Kantelijan mukaan hänelle ei ollut muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjan tiedoksiannon yhteydessä annettu asiakirjaa tai sen kopiota. Vankilan yksikönpäällikön mukaan tiedoksiannon yhteydessä vangille annetaan kopio täytäntöönpanoasiakirjoista. Asiakirjat tiedoksi antaneen rikosseuraamusesimiehen selvityksessä ei ilmene eikä siinä oteta kantaa siihen, antoiko hän tiedoksiannon yhteydessä kantelijalle kopion asiakirjoista.

Kantelijan mukaan hänelle tiedoksi annetusta täytäntöönpanokirjassa oli vain kaksi sivua ja siitä puuttui viimeinen sivu (3/3). Päätöksen tiedoksi antaneen rikosseuraamusesimiehen selvityksen mukaan kaikki sellaiset paperit on annettu tiedoksi, mitkä tietojärjestelmään on skannattu. Kantelussa ja saadussa selvityksessä kerrotaan siten eri tavalla myös siitä, annettiinko kantelijalle tiedoksiannon yhteydessä tiedoksi kaikki muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjan sivut.

Oikeusyksikön lausunnossa on pohdittu asiaa ja tapahtumia varsinkin perusteellisesti ja päädytty asiassa seuraavilla syillä seuraavaan näkemykseen.

Kantelija oli vaatinut oikaisua hänelle sakon muuntorangaistuksesta 30.9.2023 tehtyyn rangaistusaikapäätökseen. Hän lähetti tässä yhteydessä oikaisuvaatimuksensa liitteenä täytäntöönpanokirjan. Kantelija on kirjannut täytäntöönpanokirjaan saaneensa sen itselleen vasta 25.9.2023, vaikka tiedoksianto oli tehty jo 11.9.2023. Kyseisen oikaisuvaatimuksen liitteenä on toimitettu täytäntöönpanokirjasta kaksi ensimmäistä sivua kolmesta. Oikeusyksikköön toimitetut asiakirjat viittaavat siten siihen, että kantelijalle oli annettu kertomansa mukaisesti täytäntöönpanokirja tiedoksi siten, että siinä on ollut kaksi sivua eikä asiakirjaa ollut annettu hänelle tiedoksiannon yhteydessä. Vaikka rikosseuraamusesimies on katsonut selvityksessään, että täytäntöönpanokirja oli annettu kantelijalle kokonaisuudessaan tiedoksi, ei hän ole muistanut tapahtumia enää tarkasti. Selvityksessä ei ole otettu myöskään kantaa siihen, oliko kantelija saanut itselleen kopion tiedoksi annetusta täytäntöönpanokirjasta tiedoksiantohetkellä. Oikeusyksikkö pitää kokonaisuudessaan mahdollisena, että täytäntöönpanokirjan tiedoksianto oli edennyt kantelijan kuvaamalla tavalla eli siten, että täytäntöönpanokirjaa ei annettu hänelle kokonaisuudessaan tiedoksi eikä hän saanut siitä kopiota.

Yhdyn oikeusyksikön näkemykseen. Käsitykseni mukaan edellä todetun perusteella on mahdollista, että kantelijalle ei ole muuntorangaistuksen täytäntöönpanokirjan tiedoksiannon yhteydessä annettu kopiota asiakirjasta. Pidän myös mahdollisena, että tiedoksiannon yhteydessä kantelijalle näytetystä täytäntöönpanokirjasta on puuttunut viimeinen sivu.

Hallintolain 60 §:n mukaan asiakirjan tiedoksiannosta laadittavasta kirjallisesta todistuksesta on käytävä ilmi tiedoksiannon toimittaja. Kuten toimitetusta asiakirjoista ilmenee, tiedoksiannon toimittajan allekirjoituksesta ei ollut mahdollista lukea ja saada selvää hänen nimestään. Käsitykseni mukaan täytäntöönpanokirjaa tiedoksi annettaessa on siten menetelty virheellisesti siinä, kun todistuksesta ei ole riittävän selvästi ilmennyt tieto tiedoksi antajasta. Yhdyn oikeusyksikön toteamaan siitä, että tiedoksiannon jälkeen asiakastietojärjestelmään olisi perusteltua merkitä tiedoksiantopäivän ja tiedoksiantotavan lisäksi myös tiedoksi antajan nimi.

Siltä osin, kun kantelussa arvosteltiin notaarin toimintaa hänen ilmoittaessaan muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisesta, viittaa oikeusyksikön lausunnossa todettuun enkä katso asian antavan minulle tältä osin aihetta enempään.

3.3.2 Tiedon antaminen mahdollisuudesta sakon maksamiseen

Vankeusasetuksen 13 §:n mukaan sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevalle on selvitettävä hänen oikeutensa sakon maksamiseen viiden arkipäivän kuluessa. Kuten oikeusyksikkö toteaa, kyse on Rikosseuraamuslaitokselle asetetusta velvollisuudesta kertoa kyseisestä asiasta ja sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevan oikeudesta maksaa sakko ennen sen täytäntöönpanoa.

Yhdyn oikeusyksikön näkemykseen siitä, että tässä yhteydessä on kerrottava myös se, miten sakon voi käytännössä maksaa ja milloin maksuaika päättyy, eli miten toimimalla on mahdollista maksaa sakko siten, että muuntorangaistuksen täytäntöönpano raukeaa. Käsitykseni mukaan myös hallintolain neuvontaa koskeva säännös edellyttää ja puoltaa edellä mainittujen asioiden kertomista.

Kantelijan mukaan hänelle ei ollut tiedoksiannon yhteydessä kerrottu mahdollisuudesta sakkojen maksamiseen, vaan hänelle oli päinvastoin kerrottu, että sakkoja ei voinut enää maksaa. Muuntorangaistuksen tiedoksi antaneen rikosseuraamusesimiehen selvityksessä ei ole otettu kantaa kyseiseen kantelijan väitteeseen. Hänen selvityksestään ei myöskään ilmene, että kantelijalle oli annettu täytäntöönpanoyksikön laatima maksuohje. Pidän sinällään ymmärrettävänä hänen selvityksessään toteamaa, että vuoden aikana tiedoksiantoja on useita satoja eikä hän voi millään muistaa vuodentakaisia tapahtumia tarkasti. Toisaalta kantelijakin oli tehnyt asiasta kantelun vasta yli seitsemän kuukautta tapahtuman jälkeen, mikä osaltaan vaikeuttaa asian selvittämistä. Oikeusyksikön selvityksen mukaan asiakastietojärjestelmään oli kirjattu sakon maksamisen halukkuutta koskevaan kohtaan, että kantelija oli ilmoittanut haluavansa maksaa sakot. Kyseisen merkinnän on ilmeisesti tehnyt edellä mainittu rikosseuraamusesimies.

Kantelija oli siten ilmeisestikin tiedoksiannon yhteydessä ilmoittanut halukkuutensa sakkojen maksamiseen. Kuten oikeusyksikkö on todennut, tiedossa ei ole, onko kantelija oma-aloitteisesti puhunut sakon maksamisesta vai onko hänelle kerrottu sakon maksamisesta tiedoksiannon yhteydessä. Kuten oikeusyksikkö totesi, että mikäli kantelijalle oli kantelussa kerrotulla tavalla todettu, että mahdollisuutta sakkojen maksamiseen ei ole, asiassa on yksiselitteisesti menetelty virheellisesti.

Käsitykseni mukaan kantelun ja saadun selvityksen perusteella on jäänyt epäselväksi, mitä kantelijalle on asiasta kerrottu ja onko hänelle annettu asianmukaista ohjeistusta mahdollisuudesta sakkojen maksamiseen. Pidän mahdollisena, että kantelijalle ei ole asianmukaisesti kerrottu hänen mahdollisuudestaan sakon maksamiseen ja siitä, miten hänen on käytännössä toimittava halutessaan maksaa sakon. Yhdyn oikeusyksikön näkemykseen siitä, että myös tiedon kertominen oikeudesta sakon maksamiseen olisi perusteltua merkitä asiakastietojärjestelmään.

Kantelun selvittämisen yhteydessä kiinnitin huomiota siihen, että saatujen selvitysten perusteella vaikuttaa siltä, että Rikosseuraamuslaitoksessa ei annettu ohjeistusta ja selkeää toimintatapaa siinä, miten tulee toimia kerrottaessa mahdollisuudesta sakkojen maksamiseen. Käsittelen asiaa tarkemmin seuraavassa kohdassa 3.3.3.

Kiinnitin lisäksi huomiota vankeusasetuksen 13 §:n sanamuotoon siinä, että sen mukaan se koskee ”sakon muuntorangaistusta suorittamaan tulevia”. Vankeuslaissa käsitellään erillisinä tilanteina tapauksia, kun sakon muuntorangaistukseen tuomittu saapuu vankilaan suorittamaan muuntorangaistusta ja kun vankilassa jo olevalle tulee suoritettavaksi muuntorangaistus, kuten kantelijan kohdalla oli tilanne. Käsitykseni mukaan vankeusasetuksen selventämisen tarvetta asiassa olisi siten perusteltua harkita ja tässä tarkoituksessa lähetän tämän ratkaisuni tiedoksi myös oikeusministeriölle.

3.3.3 Yleisiä huomioita sakkojen maksamisen mahdollisuuksista vankilassa

Kantelun käsittelyn yhteydessä on noussut esiin kysymys siitä, millä tavalla tällä hetkellä käytännössä toteutuu oikeus sakkojen maksamiseen. Käsitykseni mukaan kyseessä on sellainen asia, jossa vankiloissa pitäisi olla yhdenmukainen ja selvä toimintatapa ja jolla varmistettaisiin se, että tosiasiallinen mahdollisuus sakkojen maksamiseen myös käytännössä toteutuu. Sakkorangaistukseen tuomitun lisäksi myös valtion kannalta on myönteistä, jos mahdollisimman moni sakko maksetaan eikä niitä suoriteta vankeutena. Tämä on tärkeä asia myös vankiloiden nykyinen yliasutustilanne huomioiden.

Täytäntöönpanoyksikkö ja oikeusyksikkö vaikuttavat kertovan osittain eri tavalla siitä, miten tulee toimia annettaessa ohjeistusta sakkojen maksamisesta. Oikeusyksikön mukaan vangille tulee muuntorangaistuksen tiedoksiannon yhteydessä kertoa selvästi, miten sakon voi käytännössä maksaa ja milloin maksuaika päättyy. Täytäntöönpanoyksikön mukaan sakon maksamista koskeva kirjallinen ohjeistus annetaan vasta sen jälkeen, kun vankila on ensin antanut muuntorangaistuksen tiedoksi vangille ja täytäntöönpanoyksikkö on sen jälkeen laskenut sille maksuajan päättymispäivän. Tämän jälkeen vankila merkitsee maksuohjeen maksuajan päättymispäivän kohtaan kyseisen päivän sekä ilmeisesti täyttää ohjeen sakon muutonrangaistusta ja sakkorangaistukseen tuomittua koskevat kohdat ja vasta sen jälkeen vankila toimittaa maksuohjeen tuomitulle.

Vankeuslaissa määritetty maksuaika viisi arkipäivää sakkojen maksamiseen on monella tapaa erittäin lyhyt tilanteessa, jossa vankilassa olevan henkilön on hankittava rahat vankilan ulkopuolelta ja siirrettävä ne vankilassa olevalle tilille. Jos vanki haluaa esimerkiksi siirtää rahaa sakon maksuun siviilitililtään, hän tarvitsee siihen vankilalta internetin käyttöä koskevan luvan pankkiasioiden hoitamiseen, jonka käsittely ja myöntäminen vaativat oman aikansa. Mikäli omaiset tai muut henkilöt lähettävät rahaa sakon maksamiseen vankilan tilille, rahan siirto vaatii oman aikansa.

Täytäntöönpanoyksikön maksuohjeen mukaan sakkoa maksettaessa rahavarat on toimitettava vankilassa olevalle tilille ennen maksuajan päättymistä mutta siinä ei tarkemmin kerrota, millä tilillä rahojen pitää tällöin olla. Todettakoon, että Rikosseuraamuslaitoksen verkkosivuilla olevan tiedon mukaan omaiset voivat lähettää rahaa vangin käyttöön Rikosseuraamuslaitoksen vankirahatulotilin kautta ja rahan siirrossa on 2–4 pankkipäivän viive. Verkkosivun tiedon mukaan tilille voidaan lisäksi maksaa enintään 500 €.

Todettakoon, että Rikosseuraamuslaitoksen talousyksikkö on antanut 22.11.2023 oman tiedotteen rahan lähettämisestä vangille ja siinä ohjeistetaan myös toiminnasta sakkoja maksettaessa. Tiedotteen mukaan vangin täytäntöönpanossa olevat rahat maksetaan Risen välityksellä. Varat sakon maksua varten suoritetaan Risen vankirahatulotilille ja sakkorahan maksusta Risen tilille tulee lähettää kuitti sähköpostitse liitteenä prepaid.rise@om.fi. Tiedotteen mukaan sakkorahat voi maksaa vankilalla myös maksupäätteellä pankkikortilla.

Tiedossani ei ole, millä tavalla vankiloissa käytännössä toimitaan kerrottaessa tieto mahdollisuudesta sakkojen maksamiseen ja käytetäänkö siinä esimerkiksi täytäntöönpanoyksikön laatimaa maksuohjetta.

Tiedoksiannosta alkaa kulua sakon maksuaika, ja sakon maksamista koskeva ohjeistus on siten annettava tiedoksiannon yhteydessä. Käsitykseni mukaan oikeusyksikön kertoma toimintatapa menetellä siten, että muuntorangaistuksen tiedoksiannon yhteydessä kerrotaan heti mahdollisuudesta sakkojen maksamiseen, on perusteltu toimintatapa.

Käsitykseni mukaan täytäntöönpanoyksikön ohjeistama toimintatapa sitä vastoin on sekä vangin kannalta ongelmallinen että vankilan kannalta työläs kaksivaiheisine tiedoksiantoinen ja ohjeistuksen antamisineen. Kyseinen toimintatapa voi johtaa myös siihen, että tieto sakkojen maksamisen mahdollisuudesta kerrotaisiin vasta sitten, kun mahdollisesti jo merkittävä osa valmiiksi lyhyestä maksuajasta on voinut kulua ennen sitä.

Todettakoon, että maksuajan määrittäminen on sinällään varsin yksinkertaista ja helppoa eikä se edellytä erityistä perehtymistä muodolliseen täytäntöönpanoon. Selvityksen mukaan oikeusyksikkö on myös 12.4.2024 lähettänyt vankiloille ohjeen sakon maksuajan laskemisesta. Sen mukaan arkipäiviä ovat maanantai, tiistai, keskiviikko, torstai ja perjantai. Lauantai, sunnuntai eivät ole arkipäiviä. Arkipäiviä eivät myöskään ole arkeen sattuvat pyhäpäivät. Edellä todettu tarkoittaa sitä, että sakon voi maksaa tiedoksiantopäivää seuraavan viidennen arkipäivän loppuun saakka. Täytäntöönpanoyksikön antamassa sakon muuntorangaistuksen muodollisen täytäntöönpanon työohjeessa (7.3.2023) on tarkemmin kerrottu, miten tulee toimia sakon maksamisessa virka-ajan ulkopuolella.

Vankeuslain 3 luvun 7a §:n mukaan määräaikaista vankeusrangaistusta ja sakon muuntorangaistusta suorittavalle on annettava rangaistusaikaa koskeva päätös, joka sisältää tiedot muun muassa muuntorangaistuksen pituudesta ja rangaistuksen alkamisajankohdasta. Rangaistusaikaa koskevan päätöksen tekee täytäntöönpanosta vastaava virkamies ja päätöksestä on muutoksenhakuoikeus. Päätöksestä voidaan ensin hakea oikaisua Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtajalta, jonka päätökseen saa hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeudelta. Oikeusyksikön lausunnosta ilmenee, että kantelija oli hakenut oikaisua kyseistä sakon muuntorangaistusta koskevaan rangaistusaikapäätökseen, mutta siitä ei ilmene, millä perusteella oikaisua oli haettu ja mihin lopputulokseen Rikosseuraamuslaitoksessa on päädytty oikaisuvaatimuksen johdosta. Tiedossani ei muutenkaan ole, onko muutoksenhaussa käsitelty kysymystä asianmukaisen ohjeistuksen antamisesta sakon muuntorangaistuksen maksamiseen ja millaisen lopputulokseen niissä on päädytty.

Vankeuslain sakon vankilassa maksamista koskevia säännöksiä muutettiin ja yksinkertaistettiin huhtikuussa 2022 voimaan tulleella lainmuutoksella. Aikaisemmin säännöksen mukaan, jos vankilassa jo olevan vangin suoritettavaksi tulee muuntorangaistus tai vankilaan tulevalle vangilla on suoritettavanaan muun rangaistuksen lisäksi muuntorangaistus, hänelle voitiin myöntää sakon maksamiselle maksuaikaa enintään kaksi kuukautta ennen sen täytäntöönpanon aloittamista. Maksuajan myöntämisestä päätti täytäntöönpanosta vastaava virkamies ja vangilla oli muutoksenhakuoikeus kyseisestä päätöksestä. Vankeuslaissa oli jo aikaisemmin säännös siitä, että kun sakon muuntorangaistusta tuomittu saapuu vankilaan suorittamaan muuntorangaistusta, hänelle varataan viisi seuraavaa arkipäivää aikaa sakon maksamiseen. Lain esitöissä (HE 246/2020 vp) todettiin sakon vankilassa maksamisen muuttamisesta seuraavaa.

Esityksessä ehdotetaan, että säännöksiä sakon maksamisesta vankilassa muutettaisiin. Ehdotuksen mukaan kaikille muutonrangaistusta suorittaville varattaisiin viisi arkipäivää aikaa maksaa muunnetut sakot. Nykyisin vankilaan saapuvilla on ollut viiden päivän maksuaika, mutta vankilassa jo oleville muuntorangaistukseen tuomituille on voitu myöntää kahden kuukauden maksuaika.

Ehdotus yksinkertaistaisi muuntorangaistusten käsittelyä vankilassa, koska kaikille tuomituille varattaisiin suoraan lain nojalla viisi päivää aikaa sakkojen maksamiseen. Rikosseuraamuslaitoksen ei tarvitsisi erikseen tehdä päätöksiä maksuajan myöntämisestä, koska maksuaika määräytyisi suoraan lain nojalla.

Vaikka ehdotus lyhentäisi sakon maksuaikaa vankilassa, edelleen ehdotuksella turvattaisiin vankien mahdollisuus maksaa sakko vankilassa. Tämä olisi perusteltua, koska edellä kuvatulla tavalla useat muuntorangaistukseen tuomitut maksavat sakon vielä vankilaan saavuttuaan.

Sakon maksamista koskevia säännöksiä on siten muutettu merkittävästi varsin vähän aikaa sitten ja sen kanssa samaan aikaan on tehty merkittäviä muutoksia myös Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiossa. Vuoden 2022 organisaatiouudistuksen yhteydessä luovuttiin vankiloiden täytäntöönpanon yhdyshenkilöistä, jotka olivat perehtyneet tuomioiden muodolliseen täytäntöönpanoon ja vastasivat lähtökohtaisesti tiedoksiantojen hoitamisesta. Edellä mainitut muutokset herättävät osaltaan huolta siitä, osataanko vankiloissa toimia asiassa säännösten edellyttämällä tavalla. Todettakoon, että aikaisemmin vankiloissa olivat omat täytäntöönpanon apulaisjohtajat ja notaarit toimistosuhteineen, jotka vastasivat kyseisten asioiden hoitamisesta.

Täytäntöönpanoyksikkö katsoi, että vankilan tehtäviin kuuluu saattaa vangille tiedoksi mahdollisuus sakkojen maksamiseen ja tieto maksuajasta. Oikeusyksikön mukaan asiasta ei ole säännöksiä tai virallista ohjeistusta. Tällä hetkellä ilmeisesti vankiloissa työskentelevät assistentit, mutta myös valvontahenkilökunta, kuten Vantaankin vankilassa, hoitavat muuntorangaistusten tiedoksiannot ja vastaavat siten myös sakon maksamista koskevan ohjeistuksen antamisesta. Käsitykseni mukaan erityisesti ohjeistuksen antaminen voi edellyttää sellaista osaamista, mitä heillä ei välttämättä ole ilman asiasta erikseen annettavaa koulutusta. Yhdyn oikeusyksikön näkemykseen siitä, että toimintatapojen ja eri yksiköiden roolien tulee olla selkeitä ja siten tarkoituksenmukaisia, että vangin oikeus sakkojen maksamiseen vankilassa tosiasiaa toteutuu.

Edellä todetun johdosta pitäisin perusteltuna, että Rikosseuraamuslaitoksessa laadittaisiin sakon muuntorangaistukseen tuomittua koskeva ja heille annettava selkeä ja yksityiskohtainen kirjallinen ohjeistus siitä, miten heidän tulee käytännössä toimia, jos haluavat maksaa sakon. Käsitykseni mukaan täytäntöönpanoyksikön laatima maksuohje ei täysin täytä näitä vaatimuksia. Ohjeistuksessa tulisi selvästi ilmetä esimerkiksi se, mille vankilan tilille sakkorahat tulee olla toimitettuna mihinkin päivään mennessä, jotta muuntorangaistus raukeaa.

Käsitykseni mukaan myös vankiloiden henkilökunnalle tulisi laatia vastaavanlainen selkeä ja yksityiskohtainen ohjeistus siitä, mitä heidän on kerrottava sakon muuntorangaistukseen tuomitulle hänen oikeudestaan sakon maksamiseen ja siitä, miten henkilökunnan on toimittava, jos muuntorangaistukseen tuomittu ilmoittaa haluavansa maksaa sakon. Ohjeistuksessa olisi varmuuden vuoksi ilmeisesti hyvä todeta myös siitä, miten sakon muuntorangaistusten tiedoksi antamisessa tulee toimia.

Oikeusyksikön mukaan Rikosseuraamuslaitoksessa on päivitettävänä menettelytapaohje, jossa käsitellään sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanon aloittamista. Pidän hyvänä sitä, että oikeusyksikkö on saattanut lausuntonsa menettelytapaohjetta päivittävän normiohjaustiimin tietoon. Pyydän, että menettelytapaohjetta päivitettäessä otetaan huomioon myös tässä päätöksessä toteamani asiat. Kiinnitän huomiota siihen, että samassa yhteydessä on huolehdittava siitä, että täytäntöönpanoyksikön asiasta antama ohjeistus on yhdenmukainen kyseisen ohjeistuksen kanssa.

4 TOIMENPITEET

Saatan Vantaan vankilan tietoon ja huomioitavaksi edellä kohdassa 3.3.1 esittämäni käsityksen sakon muuntorangaistuksen tiedoksi antamisesta ja kohdassa 3.3.2 esittämäni käsityksen tiedon antamisesta mahdollisuudesta sakon maksamiseen. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä Vantaan vankilan yksikönpäällikölle ja rikosseuraamusesimiehelle

Saatan edellä kohdassa 3.3.3 esittämäni yleisemmät huomiot sakkojen maksamiseen ja täytäntöönpanoon liittyvistä asioista Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikön ja oikeusyksikön tietoon ja ohjeistusta laadittaessa huomioitavaksi. Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätöksen myös niille tiedoksi.

Pyydän oikeusyksikköä ilmoittamaan 1.2.2026 mennessä, mihin toimenpiteisiin edellä esittämäni huomiot ovat antaneet aiheutta.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös oikeusministeriölle kohdassa 3.3.2 esittämieni huomioiden takia sen arvioimiseksi, onko asiassa tarvetta selventää vankeusasetuksen sakon muuntorangaistuksen suorittamista koskevaa säännöstä.